

Mikor fél év múlva megkaptam az áthelyezésemet Szenttamásra, ami csak azért volt lehetséges, mert már az Óbecsei járásban dolgoztam, egy lovas kocsival vitettem ki a motyómat az állomásra. Az állomás messze volt a főutcától. Moholról még kerékpárral hordtam át a holmimat. Mikor felültem a vonatra, úgy éreztem, igazi vándortanító vagyok.

Szülőfalumban 1950 márciusában kezdtem dolgozni. Itt már végrehajtották az iskolareformot. Megszűntek az algimnáziumok, és ettől kezdve nyolcosztályos általános iskolák működtek. A harmadik osztályt kaptam, Kovács Erzsébet kolléganőmtől vettem át, aki addig két osztályt vezetett. Nagyon jó összetételű tagozat volt, sokan továbbtanultak főiskolán, egyetemen például Andróczky Hargita, Gaál Teréz, Süge Gizella, Szép Dezső, Végel László.

A szülőfalumban szinte nehezebb lett a helyzetem, a családok ismertek, vagy legalábbis tudták, ki fia vagyok, de én nem ismertem a családokat, mert mindig szálláson éltem. Az ötvenes években még létezett Szenttamáson a kendergyár a Feketics felé vezető nemzetközi út mentén. A gyárból fogatos kocsin hozták minden nap az iskolaköteles gyerekeket. Kilenc gyereket, ebből három az én osztályomba járt. Mikor megérkeztek a szél fújta, kipirosodott arcocskákkal, mindig elfogult voltam, saját tanyavilágom jutott eszembe. Emlékszem Szakáll Ferikére, mint egy átszellemült angyalka ült a padban, és minden magyarázatra figyelt. Nem járt óvodába, itt hallott először mesét. Csak később tanultam a Pedagógiai Akadémián az ingerszegény környezetről. Hát ilyen környezetben él a tanyai peremgyerek.

Végel László nevét széles körben ismerik szülőföldjén, a Vajdaságban, Szerbiában. Magyarországon és német irodalmi körökben is elismert, Kossuth-díjjal kitüntetett író, esszéista, megbecsült irodalmár. Mint egykori kisiskolai tanítója a harmadik és negyedik osztályos kisfiút látom benne. Negyedik osztályosként már messze túlhaladta társait, az első világháború köteteit olvasta, fejből sorolta a nagy német generálisok nevét, a csaták színhelyeit; felfigyeltem rá. Tehetsége korán kibontakozott. A szenttamási magyarság szegény sorsú, zömében földművesek, napszámosok, ritkán születnek erre-

•

felé kimagasló képességű egyének. Végel László volt harmincöt évi tanítóságom alatt az egyik legkiemelkedőbb tanítványom. Pontosan emlékszem, melyik padosorban ült, hogyan nyújtotta kezét még az alig kimondott kérdésekre.

Ma már sokszor szerepel újságban, képernyőn, de én a gyermekkori arcát látom, amint értelmes, nagy szemével rácsodálkozott a tanultakra. Egyik testnevelési órán valamilyen játéknál két csoportra osztottam az osztályt, fiúk és lányok csapatára. A lányokapat lett a győztes. Végel Laci elém állt, és könnyes szemmel szinte lamentált, nem tudta elviselni, hogy nem a fiúk győztek. Megtanított valamire: hosszú tanítóságom alatt soha többé nem szerveztem fiúk és lányok csapatát, csak egyes felállításban versenyeztettem őket. Ötödik osztályos korában is visszajött hozzám, hogy elmondja sérelmeit. Ezzel vigasztaltam:

– Laci, az életben mindenkit le fogsz győzni!

Beigazolódott.

Mi, pedagógusok hajlamosak vagyunk dicsekedni a kiváló tanítványainkkal. Nem a mi érdemünk. A született adottság bontakozik ki. Sokszor vezettem első osztályt, volt alkalmam megfigyelni, hogy a gyerekek már a kezdet kezdetén élre törnek vagy lemaradnak a tanulásban született képességeik szerint. Kétszeresen jó érzés számomra Végel László kiválósága, mert nemcsak tanítója lehettem, hanem szenttamásiként a földije is.

Amikor Szenttamáson kezdtem tanítani, fiatal tanítónőkből állt a tantestület. Egyedül az igazgatónk, Tőzsér Ferenc képviselte az erősebbik nemet. A következő év elején megjelent iskolánkban az inasiskola igazgatója, és magyar nyelvű előadót kért ezzel a kíséző szöveggel:

– Melyik tanítónő a legkomolyabb?

Tőzsér igazgató a nevemet említette. Behívtak az irodába megbeszélésre, ott nagyon szabadkoztam, hogy nem fogadhatom el a munkát. Unokatestvérem, Gálik Jolánka ugyanis Csókán tanított az inasiskolában is, és elmesélte az élményeit. Az egyik tanítási órán a fiúk egy doboz egeret engedtek szét a tanteremben; Joli annyira megijedt a sok futkározó égértől, hogy felugrott a székre. Esetét

előadtam, amire az igazgató azt válaszolta, hogy itt ilyesmi nem fordulhat elő, jók a gyerekek, és nincs magyar előadójuk. Félve mentem az első órára. A legnagyobb tisztelettel fogadtak, szorgalmas, iskolaszerető tanulók voltak. A II. magyar osztály osztályfőnökeként magyar nyelvet és történelmet tanítottam.

A Knefély család tagjai a közösség által megbecsült emberek voltak. Rajtuk kívül a múlt században több ismert család és ember is – az iparos Major család, Kuszli Dezső, nagykereskedő vagy a Blazsanyik család – élt Szenttamáson. A Major édesapa (a nevére már nem emlékszem), úgymond, úri szabó volt, az intelligenciának varrta a férfiöltönyöket. Abban az időben a parasztság cejgnadrágot (a die Zeige bevetett földet, szántót, dűlőt jelentett) vett a kirakodóvásárban. A Major családban négy fiú gyerek nevelkedett: Nándor, Oszkár, Lajos, László. Mivel az édesapa a jómódú réteggel volt kapcsolatban, elhatározta, hogy urat nevel a fiaiból. Abban az időben az iskoláztatás sok pénzbe került. Ezért a két idősebb fiút, Nándort és Oszkárt, papneveldébe íratta; itt ingyenes volt a képzés, a tanítást az egyház szavatolta. Évekig Zágráiban tanultak az egyház költségén. Mielőtt pappá szentelték volna őket, mind a kettő kilépett a szerzetből, az egyházi szolgálatból. Nándor orvos lett, Oszkár ügyvéd. Mindkettő családot alapított. Két-két gyermek született, de alig voltak pár évesek a kicsik, mikor a Major orvos és ügyvéd élete tragédiába sodródott. Nándor alkoholista és kábítószerfüggő lett, teljesen tönkrement, abbamaradt a praxisa, és hamarosan meghalt. Oszkár öngyilkos lett, saját pisztolyával az íróasztala mellett lőtte fejbe magát. Ez a tragikus esemény az egész falu lakosságát megrázta. Az idősebb szenttamási hívók azt mondták, Isten büntetése ez a családon, mert kihasználta az egyház taníttatását, és az Istent is becsapták. Major Lajos nyomdász lett, saját könyvkereskedést nyitott, mikor a központi parkot létesítették, lebontották az épületet. László, a legfiatalabb Major fiú is orvos lett a magyar uralom alatt, 1944-ben Magyarországra telepedett. A nagypolgári, szép Major ház eladásra került. A Virág család vette meg.

A Blazsanyik család (talán Géza volt az apa is) vállalkozó, baromfi és tojásfelvásárló család volt. Külön kocist tartottak, aki

Fiatal tanítónőként Szenttamáson
(1953. május 15-én a Njegoš utcában)

a piacon összevásárolt tojást szállította haza. Abban az időben kofának titulálták, mai szóhasználatban vállalkozót mondanának. Akkortájt a tanyákon sok pulykát neveltek, ősszel egyes tanyákról két-háromszáz darab pulykát is eladtak, nagy vendégoldalakkal szélesítették a kocsit, és az összekötözött nehéz pulykapárokat sorba rakva hozták a faluba, azaz Blazsanyik kofához. Blazsanyik a kövér pulykákat Angliába szállította. Állítólag még bizonyos ideig fogadott asszonyokat is, akik dióval tömték a pulykákat, hogy húruk még ízletesebb legyen. A család két gyermeket nevelt fel, Katalint és Gézát. Katalin felnőttként Szabadkára költözött, és génjében magával vitte édesapja szervezőképességét, szintén vállalkozó lett. Nagy-Jugoszlávia idején Szarajevóba, Zágrábba szállította a szabadkai őszibarackot és egyéb gyümölcsstermést. (Érdekességként megemlítem, hogy mint polgárista a Blazsanyik családnál láttam először telefonkészüléket. Alkalmam csak jóval később adódott a csodálatos találmányt használni is.)

A legmódosabb parasztgazdák Odry Lajos, Botka István, Pozder András, Andróczky Lajos vagy a tizenkilencedik és huszadik század fordulóján Gálik Mihály nyolcvanhat lánc szántófölddel, tanyával. Gálik Mihály, a dédapám hat fiúgyermekét nevelt fel, egymás után sorakoztak, mint az orgonasíp, és szinte egyszerre kerültek legénysorba. A család egy pár lakkcsizmát vásárolt, és vasárnaponként mindig az mehetett a faluba, bálba, aki soros volt a csizma viselésében. De ugyanezt a pár lakkcsizmát minden házasulandó parasztleány kölcsönkérte, és abban esküdött. (Ezt sokszor hallottam a családi legendáriumban, és garantálom, hiteles adat.) De Gálik édesapa – amint azt már írásom elején említettem –, mikor fiai nősültek, mindegyiknek tanyát adott, és biztosította a megélhetésüket. Száz év elteltével a másik századforduló (kétezerek év) embere csak a divatra összpontosít, legtöbb szülő nem tud gyermekének jövőt biztosítani, de divatickekkel ellátja. Ezen el lehet gondolkodni. Gálik Mihály építette a mai Njegoš utca 38. szám alatti házat, mely ma már korszerűtlennek hat, de több mint száz évvel ezelőtt ilyen, úgynevezett végházakat építettek. A ház már nem az eredeti stílusjegyeket viseli magán, hozzáépítéssel megtoldották. Még

Az alsó sorban, középen Végel László ül
(IV. osztály, Szenttamás, 1952)

III. b osztály a szenttamási Tuk városrészben
az 1953–1954. tanévben

•

emlékszem, gyerekkoromban mély, lépcsős bejáratú kiskapuja volt, mely a tipikus alföldi építkezés jellegzetessége. (A Bácskában három hagyományörző falu van: Doroszló, Gombos, Bácskertes. Doroszlón láttam ilyen stílusú, védetté nyilvánított házat.) Az említett házban ma az egyenes leszármazott negyedik nemzedék él: Brasnyó László a családjával.

A szenttamási ipari tanulók magyar tagozata (1952. május)
A tantestület tagjai (alsó sor balról jobbra): Gavro tanító,
Andróczky Sándor, Tőzsér Ferenc, középen Petrović igazgató,
Kancsár Ilona, Čirić Ivan és Labányi József